

TÁRSADALOMISMERET

Néhány szó a Társadalomismeret modultantárgy sajátosságairól

A *Társadalomismeret* modultantárgy integráló szerepet tölt be a jelenismereti tárgyak között: felöleli a legszemélyesebb pszichológiai ismereteket, a társadalmi viszonyokat leíró szociológiai megközelítéseket, valamint a gazdasági, jogi és állampolgári ismereteket is. A témák sokféleségéből és a rendelkezésre álló csekély óraszámából nyilvánvalóan következik, hogy ebben az esetben nem hagyományos értelemben vett tantárgyról van szó, amelyben az „egy tudomány - egy tantárgy” elve érvényesül. Az elsődleges cél itt nem az, hogy kis polihisztorokat neveljünk, sokkal inkább az, hogy az iskola közvetlenül is válaszoljon a diákok szocializációs szükségleteire, segítse őket abban, hogy könnyebben elsajátítsák a társadalmi normákat, hogy a későbbiekben könnyebben be tudjanak illeszkedni a társadalomba.

A *Társadalomismeret* esetében tehát különösen fontos kérdés az ismeretátadás és készségfejlesztés „hatékonyan működő” arányának megtalálása - ami persze legfőképpen az órai munka szervezésében jelenik meg. Egy ilyen jellegű tárgynak ugyanis az alapvető társadalomtudományi ismereteken túl politikai és szociális mintákat, készségeket is kell közvetítenie. Szemlélete szorosan kötődik az aktuális társadalmi gyakorlathoz, illetve a diákok társadalmi tapasztalataihoz. Ebben az értelemben a *Társadalomismeret* közvetlenül is a jövő tantárgya, az egész életre szóló tanulás része. A tanítás alapvető célja az, hogy kifejlessze a diákokban a készséget és a hajlandóságot, hogy életük további részében is tudatosan és kritikusan foglalkozzanak társadalmi kérdésekkel. A tárgy igazi értékét nem az mutatja, hogy a diákok mit ismernek és tudnak a tanulás idején az iskolában, hanem az, hogy hogyan viselkednek majd további életük során, amikor ismeretlen helyzetbe kerülnek. A *Társadalomismeret* tantárgy módszertani sajátossága tehát az induktivitás, amely tanítás személyességében és a társadalmi gyakorlathoz való közelségben jelenik meg. A diákok társadalmi tapasztalatai ugyanis sok esetben ellentmondanak az iskolában tanult elveknek és fogalmi általánosításoknak, ezáltal könnyen hiteltelenné válhat mind a tanár, mind a tananyag.

A Társadalomismeret modultantárgy részletes érettségi követelményeiről

A *Társadalomismeret* modultantárgy jellege az érettségi követelmények szempontjából azt jelenti, hogy valóságosan két esetben lehet eredményesen felkészülni a tárgy érettségi vizsgájára:

1. Amennyiben az adott iskola a saját szabadon felhasználható órakereteiből kiegészíti a modultantárgy csekélyke óraszámát.

2. Amennyiben a *Társadalomismeret* más tantárgyakkal, tárgyakkal integrálódik.

a) Az egyik lehetséges típus az, ha az ún. modultárgyak - *MozgóképkuItúra és médiaismeret, Tánc és dráma* - kerülnek egy oktatási és érettségi keretbe

b) A másik lehetséges típus a társadalomtudományi tantárgyakkal - *Emberismeret és etika, Filozófia* - megvalósuló érettségi integráció.

c) A harmadik típus pedig a nagyobb óraszámú, hagyományosabb tantárgyakkal - *Történelem, Irodalom, Osztályfőnöki óra stb.* - való összekapcsolódás az érettségi során.

Fontos azonban leszögezni, hogy Társadalomismeret modultantárgy részletes érettségivizsga-követelményei az első variációra lettek megfogalmazva. Konkrétan mindez azt jelenti, hogy ez a követelményrendszer arra vonatkozik, aki önálló tantárgyként - legalább két éven keresztül heti két órában - tanulja a Társadalomismeretet. Mindez válasz arra a nyilvánvalóan jogos felvetésre is, mely szerint az érettségi követelményrendszer túlzott méretű (teljesíthetetlen) a kerettantervben megadott óraszám alapján. Ez így van. Úgy gondoljuk, hogy ennek a követelményrendszernek a teljesítéséhez minimum dupla annyi óra szükséges, mint amennyit a kerettanterv a modultantárgy számára megfogalmaz. Természetesnek tartottuk azonban, hogy először a bővebb keretet készítsük el. Ebből azonban az is következett, hogy - más tárgyaktól eltérően - a Társadalomismeret modultantárgy részletes érettségivizsga-követelményei (elsősorban a gazdasági ismeretek és a pszichológia terén) a kerettantervi követelményeken túlmutató követelményeket is tartalmaznak.

Az előzőekből szervesen következik, hogy a különböző tantárgyakkal történő integráció kérdései - legalábbis az érettségi vizsga terén - csak a későbbi tapasztalatok, illetve szabályozás nyomán tisztázódhatnak. Az itt megfogalmazott vizsgakövetelmények ugyanis önálló tantárgyként definiálják a Társadalomismeretet. Ezeket nem lehet egyszerűen egy másik tárgy (pl. a történelem tantárgy) „B” tételeként kezelni. Ugyanez vonatkozik bármely más tantárggyal - pl. a hasonló helyzetben lévő modultantárgyakkal - történő összekapcsolódásokra is.

A Társadalomismeret modultantárgy másik sajátossága az, hogy követelményrendszere alternatív jellegű: két olyan tudományterületet tartalmaz - a közgazdaságtant, illetve a pszichológiát -, amelyből az érettségi vizsga során választhatnak a vizsgázók. A részletes érettségi követelményrendszer megfogalmazásakor természetesen mind a két tudományterület esetében megfogalmazódik az érettségi vizsga cél- és követelményrendszere mind írásban, mind a szóbeli terén.

A kerettantervi szabályozás nyomán megjelenő Társadalomismeret modultantárgy többféle tudomány, illetve tantárgyi terület ötvöződéséből jött létre. Jelenlegi formájában ezek a területek még nem értek össze szerves egésszé. A tantárgy jellegéről két fő álláspont alakult ki:

1. A Társadalomismeret több önálló tantárgyi területből áll - társadalomismeret, pszichológia vagy gazdasági ismeretek, valamint jelenismeret -, amelyek mind tartalmukban, mind módszertani téren egymástól függetlenül működnek. A részelemek - különösen a pszichológia - nem kapcsolódnak igazán egymáshoz, a tananyagok eltérő módon építkeznek, más-más tanárt igényelnek stb.

2. A Társadalomismeret hosszú távon egységes tantárgyat alkot majd. A különböző területek egyre kevésbé jelentenek majd önálló tartalmakat, sokkal inkább eltérő megközelítési módokat, szemléleteket képviselnek. A tárgy komplex tartalmakra - pl. család, szocializáció, iskola, helyi társadalom, nemzet, glóbusz - épül, amelyeknek szociológiai, politológiai, szociálpszichológiai, gazdasági, filozófiai stb. oldalait vizsgáljuk meg.

Természetesen a jelenlegi dokumentum - az általános érettségivizsga-követelményeknek megfelelően - az első variációnak megfelelően készült. Itt tehát a tantárgyi elemek elkülönülten szerepelnek, ami persze nem jelenti azt, hogy a gyakorlati bevezetés során ne lehetne integráltabb formában is érvényesíteni a Társadalomismeret érettségivizsga-követelményeit.

A részelemek elkülönülése miatt szólni kell még egy - a tárgy kialakulatlanságából fakadó - terminológiai problémáról is. Nevezetesen arról, hogy a modultárgy egészének elnevezése és egyik alapvető részelemének elnevezése azonos. Ezt a továbbiakban úgy oldjuk fel, hogy

1. ha a modultárgy egészéről beszélünk, akkor nagybetűvel írjuk: Társadalomismeret;
2. ha a 9-10. évfolyamos tananyagról lesz szó, akkor kisbetűvel írjuk: társadalomismeret.

A vizsga általános célja

A *Társadalomismeret* modultantárgy érettségi követelményeiben - mind középszinten, mind emelt szinten - két nagyon fontos elvárás fogalmazódik meg. Egyrészt az, hogy a vizsgázó minél több ismeretet gyűjtsön az őt körülvevő társadalmi viszonyokról, együttélési szabályokról és mintákról. Másrészt annak bemutatása, hogy a vizsgázó mennyire képes megszerzett ismereteit személyes formában - önálló véleményeként - elmondani. Ez részben azt jelenti, hogy saját élményeit és tapasztalatait mennyiben képes általános formában is megfogalmazni, részben pedig azt, hogy a fölvetődő általánosabb kérdésekre és problémákra tud-e konkrét példákat és eseteket mondani.

A vizsga két szintje

Mind a középszintű, mind az emelt szintű vizsga két részből áll:

1. írásbeliből
2. szóbeliből

A középszintű vizsga elsősorban az elsajátított ismereteket - elsősorban fogalmakat - méri, illetve az alapvető ismeretek számonkérésén túl legfőképpen arra irányul, hogy a diákok tudatosítsák (megértsék) a körülöttük lévő világot. Az emelt szint vizsgája *tudományosabb* jellegű, ugyanis az emelt szintű vizsga legfőképpen a felsőoktatásban továbbtanulni szándékozó vizsgázó képességeit és ismereteit vizsgálja. Ez azt jelenti, hogy a vizsga a jelöltektől a középszintű követelményeket meghaladó bonyolultabb ismeretszerzési eljárásokban való jártasságot feltételez, összetettebb és önállóbb rendszerezési, alkalmazási, összehasonlítási és elemzési szempontokat, valamint magasabb fokú gondolkodási, önállóbb ítéletalkotási képességeket vár el.

Fontos megjegyezni, hogy a középszintű követelmények egésze vonatkozik az emelt szintre is: az emelt szint számára megfogalmazott követelmények a középszinthez képest kiegészítésként értelmezendők. Ebből az is következik, hogy egy-egy témakör követelményeinek részletező leírását a középszint követelményei tartalmazzák.

I. RÉSZLETES ÉRETTSÉGIVIZSGA-KÖVETELMÉNYEK

KOMPETENCIÁK ÉS TÉMAKÖRÖK

Ezek a témakörök a *Társadalomismeret* modultantárgy érettségivizsga-követelményeinek alapjait képezik. Az itt megjelölt kompetenciák mind az írásbeli, mind a szóbeli vizsgán megjelennek. Az emelt szintű követelmények tartalmazzák a középszintű követelményeket is.

Társadalomismeret

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
A társadalmi szabályok	Ismerje a társadalmi együttélés alapvető szabályait, eredetüket és rendeltetésüket. Tudjon különbséget tenni szokás, hagyomány, illem, erkölcs és jog között	Legyen tisztában a szabályok változásainak okaival, a törvények és törvényhozók szerepével.
Jogi alapismeretek	Ismerje az alapvető emberi, gyermeki és diákjogokat, valamint az ezekhez társuló kötelességeket. Legyen átfogó képe a bírósági eljárás szereplőiről és főbb szakaszairól. Ismerje a felelősség fogalmát. Legyen tisztában a munkajogi alapismeretekkel. Tudjon önéletrajzot írni.	Tudjon különbséget tenni a jogos és jogtalan között. Ismerje a szerződések alapvető formai és tartalmi követelményeit, a jogorvoslati lehetőségeket.
Állampolgári ismeretek	Ismerje a Magyar Köztársaság állami és közigazgatásának intézményrendszerét, az alkotmányosság és a demokrácia alapelveit, valamint mindezek működésének fő jellemzőit. Tudjon képet adni a mai Magyarország és az Európai Unió országainak politika intézményrendszeréről. Legyenek ismeretei arról, hogy milyen nemzetközi konfliktusok vannak jelenleg a világban.	Legyen képes felsorolni az alapvető politikai, szociális és kisebbségi jogokat, legyen tisztában ezek tartalmával. Legyen képes konkrét példák segítségével ismertetni az önkormányzatiság elvét. Legyen képes bemutatni egy civil szervezetet, illetve annak működését.
A család és a felnőtté válás	Ismerje a család funkcióit, valamint a nemi szerepeket a családban és a társadalomban. Legyen tisztában a családi munkamegosztás, a háztartás és a családi költségvetés jellemzőivel. Ismerje a szocializáció fogalmát. Tudjon példát mondani a mentálhigiénés, különösen a drogfogyasztás okozta problémákra és beilleszkedési zavarokra a felnőtté válás életszakaszában.	Ismerje a népességszám és a várható életkor alakulásának mai mutatóit és problémáit Magyarországon. Legyen képes példák segítségével bemutatni a fiatalok társadalmi helyzetének sajátosságait a mai Magyarországon.

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Kultúra és közösség	Ismerje az egyén, a közösség, a társadalom és a kultúra fogalmait. Ismerje a nemzet, állam, etnikum, többség és kisebbség fogalmak jelentését, valamint a magyar nemzettudat fejlődésének sajátosságait.	Legyen tisztában az önazonosság és a társadalmi hovatartozás problémáival.
A társadalmi viszonyok	Legyen tisztában a mai magyar társadalom rétegződésének fő jellemzőivel. Ismerje a helyi társadalom fogalmát.	Legyen képes társadalmi problémák azonosítására, összetevőik felismerésére, ezek megvitatására, és a velük kapcsolatos önálló véleményalkotásra. Legyen tisztában azzal, hogy milyen problémák feszülnek a mai magyar társadalom egyes rétegei között. Legyen képes bemutatni a leg súlyosabb hazai urbanizációs és regionális problémákat.

Jelenismeret

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Az új gazdasági és társadalmi világrend	Ismerje a technológiai-gazdasági fejlődés alapvető sajátosságait. Legyen képes bemutatni az állandó növekedésre irányuló racionális gazdasági magatartás sajátosságait és veszélyeit a piacgazdaságban. Lássa a gazdasági fejlődés és a környezetszennyezés alapvető összefüggéseit. Tudjon példákat mondani azokra a globalizációs kihívásokra, amelyek a mai Magyarországot is érintik. Legyen képes bemutatni az európai integráció legfőbb sajátosságait. Ismerje a legjelentősebb nemzetközi szervezeteket.	Legyen képes példák segítségével bemutatni napjaink gazdasági és társadalmi változásainak előnyeit és hátrányait. Ismerje fel és legyen képes elemezni a szabadság, a jólét, a társadalmi igazságosság és a technológiai modernizáció közötti összefüggéseket. Legyen képes példák segítségével bemutatni a mikro- és makroökonómia lehetséges konfliktusait.
Kultúra és globalizáció	Ismerje az információs társadalom fogalmát, valamint az információrobbanás társadalmi hatásait.	Legyen képes bemutatni, miként hatnak a modern informatikai és távközlési rendszerek a tanulásra és a tapasztalatszerzésre, valamint a személyek közötti érintkezésre. Legyen képes példák segítségével bemutatni a kulturális uniformizálódás világméretű folyamatát. Legyen képes értelmezni, hogy miért fontos a kulturális sokféleség megőrzése.
Az életmód átalakulása	Ismerje a pályaválasztás és a munkába lépés lehetőségeit, a mai Magyarországon. Ismerje az önéletrajzírás és az álláskeresés alapvető „szabályait” (információforrások fajtái, teendők a hirdetés elolvasásától az interjúzás lezárásáig). Ismerje a fogyasztói társadalom fogalmát, legyen képes példák segítségével bemutatni a társadalmi forma előnyeit és hátrányait.	Legyen képes bemutatni a munka világának átalakulását a globalizáció korában. Értse és legyen képes bemutatni, milyen hatást gyakorol a jóléti államok léte és azok pazarló fogyasztása a világra. Ismerje a női emancipáció fogalmát, és legyen képes bemutatni ezek társadalmi hatásait.

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
	Legyen képes bemutatni a család kulturális, gazdasági és társadalmi funkcióinak átalakulását a mai világban.	
A növekedés határai	Legyen képes bemutatni, hogy milyen hatást gyakorol a természeti környezetre a technikai civilizáció és a gazdasági növekedés. Ismerje a demográfiai robbanás társadalmi és gazdasági okait a „harmadik világban”, a népesség csökkenésének és elöregedésének problémáit hazánkban és más európai országokban. Ismerje a környezetkímélő magatartás elterjedését ösztönző, illetve gátló kulturális, gazdasági és politikai okokat. Legyen képes példákkal bemutatni, mit tehet az egyén és a társadalom az üzleti szemlélet túlzásaiból eredő károk ellensúlyozására (pl. környezetvédelem, segélyező programok, szervezetek bemutatása).	Legyen képes röviden összefoglalni a fenntartható fejlődés társadalmi, politikai és gazdasági alapelveit.

Gazdasági ismeretek

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Vállalkozás, vállalkozó	Ismerje a vállalkozások fő ismérveit (kockázat, innováció, piac- és nyereségorientáció). Meg tudja különböztetni a vállalkozókra jellemző és kevésbé jellemző tulajdonságokat.	Megadott információk alapján képes legyen eldönteni, hogy a megadott tevékenység mennyiben vállalkozás.
A vállalkozások szerepe, jelentősége a magyar gazdaságban	Ismerje a vállalkozások különböző csoportosítási lehetőségeit: különböztesse meg a főbb gazdasági szereplőket (kis-, közép-, nagyvállalatok); tudjon példákat mondani a különböző tevékenységet végző vállalkozásokra. Ismerje a különböző tulajdonformákat. Ismerje a vállalkozási formákat, és tudja jellemezni azokat.	Tudja értelmezni a napi sajtóban megjelenő elemzéseket, előrejelzéseket a makrogazdaság teljesítményéről. Tudjon véleményt formálni a magyar gazdaság állapotáról a hazai növekedési, foglalkoztatottsági, munkanélküliségi, pénzügyi adatok alapján. Ismerje a főbb gazdasági célkitűzéseket. Tudja jellemezni az egyes tulajdonformákat.
A gazdasági környezet	Ismerje a gazdasági körforgás folyamatát (háztartások - cégek - kormányzat). Ismerje a pénz kialakulásának folyamatát, a pénz jellemzőit, valamint a hazai bankrendszer felépülését. Ismerje a fő makrogazdasági mutatókat (GDP, GNP). Ismerje a gazdasági növekedés, stagnálás, foglalkoztatottság, munkanélküliség, infláció, külső, belső egyensúly, infrastruktúra fogalmát és tudjon példákat mondani a fogalmakkal összefüggő főbb hazai jellemzőkre, adatokra.	Ismerje a jelentősebb gazdasági törvényeket! Tudjon példákat mondani a különböző banki szolgáltatásokra.

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
A marketing alapjai	Ismerje a piac fogalmát, jelentőségét, a kereslet-kínálat törvényszerűségeit. Ismerje a marketingszemlélet és a stratégiai gondolkodás lényegét. Ismerje a szegmentáció fogalmát, a célpiac behatárolásának jelentőségét. Ismerje a swot analízis és a marketingmix elemeit.	Tudjon példákat mondani piackutatási eszközökre, ismerje a kérdőív-készítés fő jellemzőit. Tudja értelmezni az információk megjelenítésének egyszerűbb formáit: grafikonok, diagramok
A vállalkozás finanszírozása	Ismerje a saját és idegen forrás meghatározását, tudjon rájuk példákat mondani! Ismerje a hitelezéssel kapcsolatos alapfogalmakat (kamat, futamidő, fedezet, saját erő). Ismerje a tőzsde, a részvény, a kötvény fogalmát, ismerje a tőkepiac jelentőségét.	
Fogyasztó a piactgazdaságban	Mutassa be egy példabeli háztartáson belül a fogyasztási, beruházási, megtakarítási lehetőségeket. Soroljon fel több megtakarítási formát. Ismertesse a fogyasztók alapvető jogait.	Képes legyen összehasonlítani az egyes megtakarítási formákat.
Nemzetközi kereskedelem	Ismerje a külkereskedelem jelentőségét és sorolja fel a nemzetközi kereskedelem korlátozó eszközeit (vám, kvóták, szubvenció, dömping)	

Pszichológia

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
A test és a lélek, az emberi én és a tudat	Legyen tisztában a lelki jelenségek organikus alapjaival. Ismerje az egyéni tulajdonságok és a környezeti hatások dinamikus kölcsönhatásait néhány fontos képesség és tulajdonság (intelligencia, temperamentum, személyiségvonások) esetében. Ismerje az én és a tudat legfontosabb értelmezéseit.	Ismerje a test és lélek probléma néhány fontosabb interpretációját. Legyen tisztában az öröklés és a környezet kölcsönhatásainak típusaival és mechanizmusaival, az emberi környezet különlegességével. Mutassa be, milyen álláspontokat képviselnek az ismert pszichológiai irányzatok az én és a személyiség értelmezése terén.
A kognitív funkciók	Ismerje az emberi érzékelés és észlelés legfontosabb sajátosságait. Legyen tisztában vele, hogy melyek a legfontosabb megismerő funkciók: (figyelem, emlékezet, gondolkodás), értse ezek működését. Ismerje a megismerés és a motiváció legfontosabb összefüggéseit. Legyen tisztában a kognitív képességek fejlődésének legfontosabb állomásaival.	Legyen tisztában a megismerés kiemelt és irányító szerepével az emberi lelki funkciók körében. Ismerje a megismerőfunkciók belső összefüggéseit. Ismerje a belső és a külső ösztönzők tanulásra gyakorolt hatásait. Legyen tisztában az értelmi fejlődés menetével és más mentális funkciókra gyakorolt hatásával.

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
A beszéd és a kommunikáció	Legyen tisztában a nyelvnek az emberi társadalomban betöltött szerepével, valamint a nyelv elsajátítási folyamatának a szabályszerűségeivel. Ismerje a verbális és nem verbális kommunikáció néhány fontosabb válfaját. Ismerje a tömegkommunikáció néhány fontosabb sajátosságát.	Ismerje a kommunikáció szerkezetét, az egyes alkotóelemek szerepét az üzenet kialakulásában, a kommunikáció fajtáit és azok összetett jelentéseit. Legyen tisztában a mai tömegkommunikáció fajtáival és az általuk gyakorolt társadalomszervező, illetve szocializációs hatásokkal.
A motiváció, az érzelmek és az akarat	Ismerje a motiváció élettani szerepét és működését, kapcsolatát a szükségletekkel. Ismerje az érzelmek motivációs hatásait. Legyen tájékozott azzal kapcsolatban, hogy milyen motivációs háttere van az emberi szexualitásnak, az utódgondozásnak, valamint az agresszív viselkedésnek.	Legyen tisztában az alapvetően emberi motivációk fajtáival, jellegzetességeivel, az akarat szabadság és a belső, élettani motívumok kölcsönhatásainak nyitott kérdéseivel. Ismerje a legfontosabb érzelm-elméleteket. Legyen képe arról, hogy milyen szerepet játszanak az emberi döntések meghozatalában az érzelm, az akarat és a tudat kölcsönhatásai.
A szocializáció folyamata. A személyiség és a társas jelenségek	Ismerje, hogy milyen szerepet játszanak a családon belüli az intim érzelmi kapcsolatok az emberi fejlődésben. Ismerje a család és a szülői szerep jelenkori sajátosságait. Legyen tisztában a gyermek fejlődésének legfontosabb állomásaival. Ismerje a legfontosabb társas hatásokat (azonosulás, szociális tanulás). Ismerje a társas alakzatok (pár, tömeg, csoport) legfontosabb jellegzetességeit,	Ismerje a szocializáció különféle szintjeit (mikro-, mező- és makroszint), a kultúra és a viselkedés sajátos összefüggéseit. Ismerje a családi élet szakaszait, a családcsoporthoz tartozásának sajátosságait. Ismerje a csoportszerveződés és -működés alapelveit, a tömegjelenségek (pánik, divat, rohamszerű cselekvés) pszichológiai sajátosságait.
Lelki egészség és betegség	Ismerje a testi és lelki egészség néhány különböző fajta értelmezését. Legyen tudatában annak, hogy a lelki nehézségekkel meg lehet küzdeni, és ebben szakemberek segítségére lehet támaszkodni. Ismerje a devianciák, az antiszociális viselkedés és lelki betegségek legfontosabb fajtáit.	Ismerje a lelki betegségek felismerésének legfontosabb módszereit. Ismerje a lelki nehézségekkel való megküzdés tipikus fázisait és az ellenálló képesség kialakulásának feltételeit. Ismerje a devianciák szociológiai és pszichológiai értelmezését.